

Přírodopis i pro žáky s odlišným mateřským jazykem

Výstupy pracovní skupiny zaměřené na výuku přírodovědných předmětů

Pracovní skupina (PS) zaměřená na výuku přírodovědných předmětů (konkrétně přírodopisu) byla tvořena pedagožkami přírodopisu se zkušenostmi s výukou žáků s OMJ a odbornými pracovníci ze sdružení META, které se pravidelně scházely a diskutovaly překážky, ale především možnosti zapojení těchto žáků do výuky. Zároveň vznikaly v rámci těchto PS i výukové materiály, na základě kterých se definovaly obecnější principy zapojování a výuky těchto žáků. Tyto výukové materiály jsou součástí výstupu pracovní skupiny.

Text je tematicky rozčleněn. V první části jsou sesbírány postřehy z praxe členek pracovní skupiny, druhá část je již koncipována jako soubor tipů, jak začleňovat žáky s odlišným mateřským jazykem do výuky.

Pracovní skupiny účastnily:

Mgr. Ludmila Bílková, Mgr. Jana Boušková, PaedDr. Iva Cichoňová, Ing. Šárka Klimešová, Mgr. Dana Sládková, Bc. Zuzana Špalová

Výstup zpracovala:

PhDr. Kristýna Titěrová

Tato aktivita projektu Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky-cizinci byla spolufinancována z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a realizovalo jí sdružení META o.s. – sdružení pro příležitosti mladých migrantů.

...META*

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah:

Na co si dát pozor?	3
Ve výuce	3
Obecné	4
V čem jsou pozitiva?	5
Co pomáhá?	5
Co by měl žák s OMJ v hodinách dělat?	6
Jak na to?	6
Výklad	6
Práce s učebnicí a texty	7
Práce s obrázky	9
Tvorba pracovních listů	9
Soubor otázek a úkolů do hodin	11
Zapojení do aktivit ve třídě	12
Aby to nedalo moc práce	15
Inspirace	16

Na co si dát pozor?

Ve chvíli, kdy je ve třídě přítomen žák s OMJ, měli bychom brát na vědomí několik obecných faktorů, které vyplývají jednak z **odlišného jazykového prostředí**, ze kterého žák přichází (tzn. že nejenže sám nerozumí probírané látce, ale nerozumí jí ani jeho rodiče, a to nikoliv fakticky, ale díky jazykové bariéře) a také z odlišného **kulturního prostředí**, které může být založené na vyznávání odlišných hodnot, norem i idejí. Zároveň může jeho chování i prospěch ovlivňovat také **sociální postavení rodiny** a s ní spojené zájmy a priority rodiny. A v neposlední řadě také **osobnostní nastavení, motivace, dovednosti a znalosti** dítěte samotného.

Po hlubší úvaze se ovšem ukazuje, že kromě jazykové bariéry se ve všech ostatních aspektech protíná se svými „majoritními“ spolužáky, jejichž školní úspěšnost jmenované faktory také do značné míry ovlivňují. Přesto jsou vzdělávací potřeby těchto žáků v mnohém specifické. Na PS Přírodopis jsme definovaly následující specifika:

Ve výuce

- Základní překážkou při výuce žáků s OMJ je pochopitelně jejich malá nebo žádná znalost češtiny na komunikační (začáteční) a odborné (začáteční i pokročilí) úrovni, se kterou jsou spojené těžkosti s výukou i ověřováním vědomostí a znalostí.
- Problémy žákům s OMJ dělá názvosloví, ale i odborná terminologie a to taková, která rodilým mluvčím připadá naprosto samozřejmá. Pro žáky s OMJ je to nová a obtížná slovní zásoba, která je odtržená od běžné reality komunikačních situací. To znamená, že se pojmy většinou vůbec nekryjí s reálnými pojmy ze života, které si během běžné komunikace měli žáci již možnost osvojit. Příkladem takovýchto „triviálních“ pojmů je *rostlina* (možná znají slovo kytka), *živočich* (zvíře), *končetiny* (ruka, noha), ale i *stavba těla*, *zástupce*, apod., pod kterými si čeští žáci „něco hned představí“, zatímco žáci s OMJ nikoliv. I tato slova se musí aktivně a cíleně naučit. Na druhou stranu, některé z těchto pojmů nemají zafixované ani české děti.

Tip: Vytváříme ve třídě společně **slovníček pojmů** (i triviálních) včetně praktických a konkrétních příkladů, obrázků apod. Slovníček visí ve třídě, žák s OMJ na něj vidí z lavice, vyučující se k němu může během výkladu vztahovat, žák má o přestávce možnost si pojmy opakovat, atd. Takový slovníček pomůže nepochybně i některým dalším dětem ve třídě.

- Učivo je přizpůsobené našim geografickým podmínkám. To znamená, že v zemi původu může být jiná fauna i flóra. S tím se pojí neznalost našich klasických zástupců, které české děti znají, protože se o nich mluví již od MŠ (vlaštovka, sýkorka, sedmikráska,...).
- Učitel nezná učivo, způsob výuky, přístup ani (způsoby) hodnocení ze země původu. Žáci s OMJ mohou být zvyklí na odlišné výukové metody (východoasijský dril vs. volnější styl výuky u nás, což může vést až k „rozvolnění mravů“, ztrátě učebních návyků u těchto žáků, atp.).

Tip: po příchodu žáka přímo ze zahraniční školy uspořádejte setkání s rodiči a tlumočnickem, kde si všechny tyto nejasnosti vyjasníte, seznámíte rodiče s cíly a způsoby vzdělávání jejich dítěte. Tento rozhovor by měl být součástí pedagogické diagnostiky a slouží jako podklad pro tvorbu IVP.

Obecné

Kromě výuky ve třídě řešíme často i otázky obecnějšího rázu, které souvisí s celkovou situací žáků s OMJ a jejich rodin v ČR. Jsou to zejména:

- neznalost českého školství a legislativy (především u rodičů) – omlouvání, nepochopení např. důležitosti výstupních vysvědčení v 8. a 9. třídě, atd.;

Tip: dávejme rodičům potřebné informace dostupné v jazykových mutacích na <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/informace-pro-rodicejazykove-verze>

- jiná mentalita, zvyky z mateřské země, jiné způsoby chování, někdy se vyskytují problémy s přizpůsobením se „našim“ pravidlům. Ta je třeba **jasně** formulovat;
- více dětí ze stejného jazykového prostředí ve třídě, které komunikují hlavně spolu, a je problém s jejich zapojením do kolektivu. Potřeba je takové děti častěji přiřazovat k žákům z majority;
- nedostatečné podpora nebo příchod ze zahraniční školy až na druhý stupeň může negativně ovlivnit přechod na střední školu nebo úspěšnost při dalším studiu;
- ztráta motivace a učebních návyků, způsobená nedostatkem podnětů ze strany vyučujících, kdy žáci s OMJ dlouhodobě nepracují a nerozvíjí se, jen sedí bez povšimnutí ve třídě. Neaktivnost žáků v hodinách vede k jejich demotivaci, záškoláctví, nekázní apod. Je potřeba žáky již od počátku zaměstnávat;

Tip: důležité je také od počátku tvořit bezpečné prostředí, pracovat především na sociálním začlenění, ochotě spolupráce českých žáků s žáky s OMJ. Obecně co nejvíce usnadnit žákům přechod do cizího a cizojazyčného prostředí. Až v bezpečném prostředí, kterému rozumím a vím, co od něj mohu čekat, se budu i dobře učit.

- rodinná situace některých žáků z řad cizinců ze sociálně znevýhodněného prostředí – již sem nepřichází pouze rodiny motivované integrovat své děti do společnosti prostřednictvím vzdělání, ale rodiny, které se velice zadlužily v zemi původu, zde jsou vykořisťovány zprostředkovatelskými agenturami. Chybí motivace rodiny, vztah ke vzdělání, čas na děti, kontrola i prostředky. Cíl rodiny je jediný: přežít v hostitelské zemi, děti se starají o mladší sourozence, školní docházka je v žebříčku hodnot velmi nízká... je spíše „na překážku zájmům rodiny“. Takovéto děti potřebují **dvojnásobnou podporu**.

V čem jsou pozitiva?

Výše jmenované problematické momenty, které plynou z rozdílnosti jazykové, kulturní, sociální i osobnostní můžeme ovšem přeměnit v pozitiva. V případě, že **učitelé již při přípravě učebního plánu i samotné hodiny vychází z faktu, že se hodin bude účastnit i žák s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka**, výuka se zpřehlední, bude názornější, zaměřená na praktické a přenositelné učivo založené na předchozích zkušenostech žáků, bude reflektovat používané termíny a definice atd. To znamená, že pokud se při výuce zaměříme na žáky s OMJ, výuka se jen zkvalitní a získají tím i ostatní žáci.

Dalšími pozitivy, které s sebou přítomnost žáků s OMJ ve třídě nese, jsou:

- propojení probíraného učiva se zkušeností žáků s OMJ ze země původu
- výchova dětí ke spolupráci
- obohacení učitelů při hledání nových postupů
- a celkově výchova k toleranci odlišností

Co pomáhá?

Co učitelkám z PS Přírodopis při výuce žáků s OMJ pomáhá, případně by mohlo pomoci:

- tvorba přizpůsobených pracovních listů (dále jen PL)
- dvojjazyčné slovníky a také překladové slovníky pojmů z biologie, které jsou ke stažení na <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-sdiverzitou/prekladove-slovnicky>

- individuální vzdělávací plán (IVP) a s ním spojená práce s cíly, kdy se osvědčuje především postupovat po menších krocích
- přiměřená kritéria hodnocení
- slovní hodnocení (dvojjazyčné)
- paralelní vyučování – s asistentem pedagoga, speciálním pedagogem, pomocníkem ze třídy - v těchto případech je velmi důležitá dobrá spolupráce mezi učitelem a asistentem pedagoga (speciálním pedagogem)
- individuální konzultace (hrazené například z projektů)
- projektové vyučování
- při kooperativním/skupinovém vyučování hledat roli a konkrétní (vlastní) úkol pro žáka s OMJ, dávat je vždy do skupiny k českým spolužákům

Obecně ve škole pak pomáhá: *Klub rodičů cizinců*, který má za úkol pořádat společenské akce a zapojení do života školy.

Co by měl žák s OMJ v hodinách dělat?

Aby byl žák s OMJ opravdu zapojen, měl by v rámci hodiny vždy mít možnost:

- pracovat s vybranými pojmy a se slovníkem
- číst jednoduchý text, odpovídat na kontrolní otázky k textu
- pracovat s obrázky a nákresy v učebnici – hledat si k nim informace, popisovat je
- zapojit se do aktivit v hodině

Jak na to?

Protože je naším společným cílem zapojit i tyto žáky do výuky a naučit je přírodopis, nabízíme na následujících stránkách pár tipů, jak na to.

V zásadě se jedná o předem promyšlený postup, jak žáky zapojit do výkladu, samostatné práce a do aktivizačních metod při výuce. Nástroji pro toto zapojení je práce s učebnicí, obrázky a samostatným pracovním listem.

Výklad

Jak udělat výklad, aby byl podnětný i pro žáky s OMJ? Je zřejmé, že žák, který příliš nebo vůbec nerozumí češtině, si z frontálního výkladu bez přidané opory mnoho neodnese. Je proto třeba, aby učitel využíval i jiné formy výuky, případně aby dal při výkladu žákovi informace i jinou cestou.

Co se osvědčuje:

- Hned na začátku hodiny napsat téma na tabuli, aby žák věděl, co se bude probírat a mohl si eventuálně přeložit.
- Jako evokaci do tématu využívat například krátká motivační videa.
- V průběhu výkladu používat např. powerpointovou prezentaci, na které je více obrazové dokumentace nebo schémat a méně textu.
- Co nejvíce využívat animace dějů (např. BBC), názorné encyklopedie – např. lidské tělo, obrázky (z učebnice i internetu), modely, prostě jakékoliv názorné pomůcky. Používat interaktivní učebnice.
- K prezentaci a i výkladu mít pro žáka navíc vlastní **pracovní list**, na kterém předem dostane seznam klíčových pojmů, definic a osnovu hodiny, popsané obrázky, o kterých se bude mluvit a kontrolní otázky k probíranému tématu. Otázky mají k výkladu eventuálně i ostatní žáci a z výkladu si zapisují odpovědi.
- Když neděláme pro žáka samostatný PL, k výkladu má vždy „něco v ruce“, co funguje jako jednoduchý zápis, kterému rozumí (může s ním pracovat). Pro začátečníka je opisování zápisu z tabule de facto k ničemu. Většinou mu **vůbec** nerozumí.

Jak ověříme, že to zafungovalo, že rozuměli?

Při kladení otázek na ověření je potřeba při nepochopení dávat žákům s OMJ návodné otázky, otázku přeformulovat nebo dávat na vybranou možnosti odpovědi.

V připraveném PL mít soubor otázek na ověření porozumění, jejichž vyplnění kontrolujeme (nebo je to na zodpovědnosti patrona - souseda).

Práce s učebnicí a texty

Dá se při výuce žáků s OMJ pracovat s běžnou učebnicí, kde je příliš odborného textu? Jak textům v učebnicích rozumí žák z Mongolska, který je v ČR již 4. rok? A jak je na tom vietnamská dívka, která zahájila výuku v češtině před několika měsíci?

Chlapec z Mongolska sice text v učebnici přečte, ale nerozumí v něm mnoha pojmům, které si musí hledat ve slovníku. Klíčovou informaci z textu reprodukuje s pomocí nebo nápovědou, samostatně se stále neorientuje. Vietnamka na úrovni začátečnice se v dlouhém textu z učebnice neorientuje vůbec. Když má možnost pracovat s klíčovými pojmy a definicemi, které za pomoci učebnice spojuje nebo přiřazuje, tak to (s menšími obtížemi) zvládne. Musí ale dostat jasné zadání, kde v učebnici informaci hledat a slova z definice musí být stejná jako v učebnici. Tato práce ještě nezaručuje porozumění, jde spíše o mechanické hledání slovních spojení. Otázku porozumění samotné definici je nutné ověřit i jiným způsobem.

Žáci s OMJ v učebnicích

- nerozumí pojmům
- nerozumí dlouhým a složitým textům

Žáci s OMJ potřebují v učebnicích (nebo k učebnicím)

- méně souvislého textu nebo přidáný zjednodušený text
- graficky odlišené důležité informace
- klíčová slova předem – pro začátečníky i pokročilé, ve slovníkové podobě (tj. slovesa v infinitivu a podstatná i přídavná jména v 1. pádě jednotného čísla)
- jednoduchá schémata / obrázky s popisky

Inspiraci můžeme najít například v učebnicích pro praktické školy, kde je praktická redukce učiva, jednodušší texty, a které mají jednoduché a přehledné pracovní sešity s možností volby vhodné odpovědi. Nebo učebnice přírodovědy.

Jak se dá pracovat s učebnicí u žáků s OMJ?

- využíváme především obrázky a schémata
- dáváme jednoduše a jasně formulované otázky, které žáci zodpoví podle učebnice. Otázka v sobě musí obsahovat část odpovědi, kterou v textu učebnice najdou (např. v učebnici je uvedeno „*Tělo členovců je tvořeno z .....*“, otázka pak bude „*Z čeho je (tvořeno) tělo členovců?*“). Ideální je pokud má možnost popsat (zjistit) danou věc i z obrázku. Otázka by pak pro začátečníka mohla být „*Co má v těle členovec?*“. Formy otázek by měly být stále stejné a co nejjednodušší (hlavně pro začátečníky).
- U kratších textů lze využívat modifikaci metody INSERT. Více dále v části *Zapojení do aktivit ve třídě*.
- Pokročilejší žáci mohou již pracovat s ostatními a vymýšlet například **zvídavé otázky** na dané téma, „*vymyslete 3 otázky, které byste chtěli vědět o ...*“, ke kterým pak hledají odpovědi v učebnici nebo v textu. Nebo mít texty s faktickou chybou (žáci s OMJ a slabší žáci mají zadáno, že je tam 5 chyb, šikovnější žáci hledají sami bez toho, aniž by věděli, kolik chyb mají v textu najít). Text porovnávají s učebnicí. Lze využít také texty s vynechanými částmi, které žáci doplňují dle učebnice.
- Jako rychlé a účinné využití učebnice pro žáka s OMJ se nabízí (a hojně využívá) **shrnutí** na konci textu v učebnici – k opisu, zápisu, úvodu do tématu. Je krátké, obsahuje klíčové informace. Ne vždy je ale použitelné po jazykové stránce. Je třeba

- někdy přeformulovat a navíc k němu žák musí mít i nějaký **úkol**, který ověří porozumění.
- Při práci s **otázkami v učebnici** je vhodné, když je přeformulujeme do zjednodušenější verze a žák odpovídá do sešitu.
- V učebnicích se dodržuje stále stejný princip, kdy každá soustava má stále stejnou barvu na všech obrázcích i nákresech. I takovýto detail poslouží snadnější orientaci.

Při výuce se začátečníky se ukazuje, že pro práci s textem je vhodnější psát texty vlastní. Databáze jednoduchých textů není, rychlejší je dát dohromady několik velmi jednoduchých vět, do kterých napíšeme, co chceme, aby se naučili.

Práce s obrázky

Obrázky jsou zejména pro začátečníky klíčovým výukovým materiálem. Jaké dávat úkoly k obrázkům (nákreům), aby byly podnětné a jak je pro začátečníky formulovat?

- **Co to je?** (začátečník) **Co tě k tomu napadne/Co o tom víš?** (pokročilý) – použít jako evokaci, je možné i u videa – žáci zapisují pojmy nebo věty, které je k tomu napadnou (učitel řídí, aby něco nechybělo a něco nepřírodopisného nepřebývalo) – děti pak pojmy řadí do skupin.
- **Co je na obrázku? Tvoř věty, použij slova:…x..y** - Žáci mají k obrázkům zadaná slova, která použijí – slovesa nebo pojmy. Doplníme vždy příkladem, aby žák pochopil, co se po něm chce.
- **Dokresli** (neúplný) **nebo nakresli obrázek /nákre**
- **Popiš obrázek** – začátečník by měl mít vždy k dispozici i pojmy, kterými obrázek popíše, u pokročilého tuto možnost také zvážíme.
- **Najdi rozdíly (Kde je jiný/stejný)** - mezi dvěma obrázky
- **Seřaď obrázky** – žák seřadí dějové nebo vývojové schéma
- **Najdi obrázek, který do řady nepatří** – žák i zdůvodní (proč jsi ho dal pryč?)
- **Dej do skupin** (s/bez kritérií)

Tip: V části inspirace jsou odkazy na weby s obrázky k přírodopisu.

Tvorba pracovních listů

Na základě vytvořených materiálů jsme definovaly **obecné principy pro tvorbu pracovních listů** (nebo jiných výukových materiálů). Jsou to zejména:

- promyslet si **cíl** a na základě toho cíle dělat dílčí kroky v PL - vychází se z cíle pro třídu, který se pak modifikuje nebo redukuje s ohledem na jazykové možnosti konkrétního žáka. Cíl může zůstat stejný, jen úkoly a cesty k němu vedoucí mohou být

modifikované. To vše je ale třeba dobře promyslet. Je důležité se také zamyslet, zda se k tématu váže i běžná slovní zásoba, kterou žáci potřebují i v praktickém životě. Cílem pak může být i pouhé osvojení této slovní zásoby (u úplných začátečníků).

- pro **začátečníky** je cíl někdy pouhá práce s pojmy (jejich překlady), přiřazování pojmů k obrázkům za použití nákresu, učebnice. Je to nejjednodušší, lehké měřitelné, ale bohužel málo podnětné, rychle hotové a mechanické. Proto je třeba doplnit jednoduchým textem (např. čtyři až pět vět) a kontrolními otázkami k textu, úkolem, na jehož základě pochopí princip, souvislosti,...
  - u **pokročilejších** jsou cíle podobné jako u ostatních dětí ze třídy, pouze je třeba cíleně pracovat na rozvoji odborného jazyka a slovní zásoby, která se s přírodopisem zdánlivě nepojí. U samostatné práce směřujeme ke kontrole porozumění textům a odborným pojmům pomocí (jednoduchých) otázek, doplňujících cvičení, ve kterých žák musí formulovat nebo doplňovat věty apod.
- pracovní list děláme přehledný a to i včetně obrázků, které vždy opatříme popiskem (nebo je žáci na základě učebnice popisují sami)
  - vždy začínáme **slovní zásobou** k tématu, pokračujeme jednoduchým textem, který obsahuje pouze **několik jednoduchých vět se základními informacemi**. V textu žáci hledají klíčová slova a odpovídají na otázky k textu. Pokračuje přiřazování pojmů k nákresům, obrázkům apod., pak mohou následovat složitější úkoly na pochopení či rozšíření látky.
  - věty v textu strukturujeme velmi jednoduše: **subjekt - sloveso – objekt/přísluvečné určení** (př.: *Kachna žije v rybníku. Pták sedí na vejcích.*) Ve větách se snažíme používat spíše **aktivní slovesa** (nikoliv trpný rod - př. *se skládá*, nikoliv *je složen*). Dáváme si pozor na spojení **slov (termínů) v heslovité fráze**, ve kterých jsme sice zvyklí mluvit, ale ne každému jsou srozumitelné, natož žákům s OMJ.
  - otázky také formulujeme jednoduše **Kde/Kdo/Co/Jak /Kdy/ Z čeho- sloveso – podmět?** (*Kde žije kachna?*).
  - používáme-li složitější nebo nové výrazy, vždy je v závorce uvádíme ve slovníkovém tvaru (infinitiv, 1.pád jednotného čísla)
  - zvýrazníme klíčová slova v textu, v PL by měla být klíčová slova stejná s učebnicí
  - používáme (u začátečníků) stejná slova v otázkách i v odpovědích a pojmy z dané oblasti točíme pořád dokola (např. *tělo se skládá z ... a z čeho se skládá tělo....?*)
  - u úkolů nebo otázek v PL dáváme žákům s OMJ vždy možnost volby (nápovědy), abychom neověřovali aktivní znalost pojmu, ale pochopení látky
  - pokud v PL odkazujeme na učebnici, uvádíme přesnou stranu a nejlépe i odstavec nebo číslo obrázku, aby se žák mohl rychle zorientovat
  - pro začátečníky můžeme psát velkým tiskacím písmem (pokud nemají dobrou znalost latinky)
  - u některých témat je dobré reflektovat náboženské tradice (např. posvátná zvířata u tématu potravních řetězců)

- z pracovních sešitů k učebnicím můžeme velmi dobře využít obrázky a schémata, je potřeba ale dávat jednodušší otázky

Soubor otázek a úkolů do hodin

Jaké dávat žákům s OMJ otázky a jak je formulovat? Jakou práci jim v hodinách dávat, aby byla smysluplná a podnětná? Existuje soubor otázek, který by se dal efektivně využít na každé přírodopisné téma a nebyli bychom nuceni stále vymýšlet nové úkoly?

Na pracovní skupině jsme vytvořily soubor otázek a úkolů, které je možné právě takto využít. Aplikovaly a přetvořily jsme metodu **kostka** z Kritického myšlení (více o metodě např. na <http://www.mistoprozivot.cz/didakticke-metody-programu-misto-pro-zivot/kostka>). Žáci dostanou k tématu na kartičkách otázky k tématu, kdy každá z otázek rozvíjí téma z určité oblasti a tím prohlubuje žákovi znalosti o daném tématu. Učitel může do tohoto schématu zasadit jakékoliv téma, s tím, že může otázky přeformulovat či vynechat ty, které se zrovna nehodí.

Uspořádání úkolů/sady otázek - prvních 6 lze využít u každého tématu, další dle uvážení:

	Pokročilý (eventuálně celá třída)	Začátečník	poznámka, příklad:
1.	Co tě napadne, když se řekne...?	Co víš o ...?	dostanou obrázky, pojmy, modely, nebo sledují krátké video - používáme jako evokaci
2.	Vysvětli pojem (slovo).	Napiš ve svém jazyce.	dostanou klíčové pojmy, které se váží k tématu
3.	Popiš obrázek / Co vidíš na obrázku?	Popiš obrázek, použij slova:	k popisu obrázku má začátečník vždy výběr slov, u pokročilého je to také vhodnější
4.	Proč je to...(užitečné, nebezpečné...)? Jak se to používá?	Proč má ...?	(aby, protože...) uvádí důvody, začátečník může mít na vybranou z možných (jednoduchých) odpovědí
5.	Seřaď. Jak vzniká? Jaký je postup?	Seřaď.	seřadí dějové schéma např. proces růstu rostliny od semene po květ
6.	Kde žije? Kde to najdeš?	Kde žije? Kde to je?	začátečníci mají vždy na vybranou dané lokality
7.	Co je stejné/jaký je rozdíl?	Co je stejné? Co je jiné?	hledají rozdíly nebo shodné znaky
8.	Zařaď do skupin.	Zařaď do skupin.	seřadí zástupce, pojmy, obrázky do skupin (podle nebo bez zadaných kritérií)

9.	Co sem nepatří?	Co sem nepatří?	podle vlastních kritérií vyřadí pojem, obrázek, ...
10.	Nakresli.	Nakresli.	

Upozornění k sadě otázek:

- Pokud formulujeme vlastní otázky, dáváme pozor, aby byly jednoduché a srozumitelné a dalo se na ně jednoduše odpovědět (u začátečníků směřujeme otázky tak, aby bylo možné odpovídat např. v prvním pádě).
- Pokaždé zvažujeme také míru odbornosti daných termínů, u kterých nestačí pouze přeložit, ale je třeba také vysvětlit smysl. Ostatní úkoly by tedy měly směřovat právě k tomuto pochopení.
- Někdy je také potřeba zahrnout obecnou slovní zásobu, která není přímo odborným pojmem, ale její pochopení předchází pochopení daného termínu.
- Slovesa, která používáme v otázkách nebo předpokládáme v odpovědích, mohou být také novou slovní zásobou – uvádíme i infinitiv (žáci s OMJ se je mohou učit i časovat – tabulka se vzory sloves pro cizince je např. na http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/pl_slovesa_vc_koment.2.pdf). Usnadní to porozumění otázce i formulaci vhodné odpovědi.

Příklad jednoduché tabulky na časování slovesa:

ŽÍT

JÁ	<i>žiju</i>	MY
TY		VY
ON/ONA		ONI

Tip: Soubor otázek je i s obrázky zjednodušujících pochopení k dispozici ke stažení jako jeden z výstupů PS.

Zapojení do aktivit ve třídě

Jak zapojit ŽOMJ do aktivizační práce (do aktivit ve třídě) pokud dobře nebo skoro vůbec nerozumí? Jakou roli může mít ve skupinové práci? Co je cílem těchto aktivit pro žáka s OMJ na úrovni začátečníka?

Při jakékoliv skupinové práci vycházíme z toho, že tam žáky s OMJ máme. Dáváme je do skupiny k rodilým mluvčím, žáci tam musí mít vlastní úkol.

Stále se žáka ptáme. Na začátku se zeptáme na základní (jednoduchou) věc k tématu, aby se ukázalo, že ví, co se děje nebo řeší. V hodině při aktivitách se doptáváme, jestli ví co to je (i u mikroskopování – např. i co to je zvětšení)

Cílem zapojení začátečníka do **skupinové práce** je především sociální začlenění do třídy a do aktivit, dále pak celkové pochopení tématu jako takového.

Jeho role může být například výroba pomůcky nebo didaktických her/materiálů podle návodu, pokynu, hledání zástupců, charakteristických znaků apod.

Příklady jak žáka s OMJ zapojit do konkrétních aktivit:

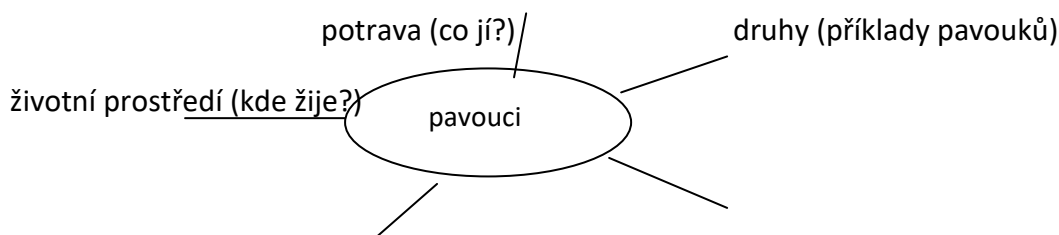
- **Skládkové učení**

Více o metodě například na

<http://www.zemeturo.cz/clanek/skl%C3%A1dkov%C3%A9u%C4%8Den%C3%AD>. Žák s OMJ dostane do této aktivity jednu konkrétní informaci ve srozumitelné podobě, které (i s pomocí slovníku) porozumí a tu pak předá ve své skupině (může - pokud je to pro něj vhodné a nestydí se – být expertem na tuto oblast pro celou třídu). Např. začátečník může mít pouze informace se zástupci, ke kterým například v atlase hledá obrázky, takže to nemusí složitě překládat. Tuto informaci nikdo jiný nemá, proto ostatní musí počkat na informaci přímo od něj.

- **Myšlenková mapa**

Ve skupině mají žáci konkrétní pojem (např. pavouci). I žák s OMJ může na nožičky napsat nebo nakreslit, co k jednotlivým oblastem patří. V zásadě jde o pojmy a nepotřebuje složitě tvořit celou větu. Může takto prokázat své i své předchozí znalosti. Musí mít možnost pracovat se slovníkem nebo i encyklopedií (internetem).

- **Plakáty, souhrnné výstupy**

Při tvorbě plakátů nebo souhrnných výstupů s informacemi z probrané látky dostane žák s OMJ pojmy (u začátečníků mohou být i obrázky) na lístečku. Ty roztřídí do skupin podle kritérií. Skupina pak použije jako jeden z výstupů.

- **Pětilístek**

I tuto reflexivní metodu mohou žáci s OMJ zvládnout, téma pětilístku pro ně musí být ale velice konkrétní a uchopitelné. Opět potřebují mít možnost pracovat se slovníkem. Navíc tuto metodu musí chápat a používat ji častěji.

□ **Zvídavý reportér**

Používá se při opakování. Žáci dostanou tabulku s 9 políčky, ve kterých mají napsáno např. „*Umím nakreslit .....*“, v dalším např. „*Vysvětlím, jaký je rozdíl mezi ....*“ a hledají někoho, kdo danou věc umí nebo zná. Dotyčný svou dovednost (znalost) prokáže a podepíše se do políčka. Předem jsou zadána pravidla: 1. každý se musí alespoň jednou někomu podepsat a 2. neměl by se ani opakovat jeden žák víckrát v jedné tabulce.

Jak zapojit žáka s OMJ?

Musí rozumět otázce, nebo tvrzení. To znamená, že v zadání používáme již známé „dovednosti“ (umím, znám, nakreslím,...), případně pobídneme děti, aby spolužákovi zadání vysvětlili jinými slovy nebo názorně. Může mít i vlastní přizpůsobené otázky, zjednodušenou formulaci.

Výhodou je jeho zapojení do práce s ostatními, může prokázat své dovednosti a navíc je nucen formulovat otázky (Umíš? Víš?...). I formulací otázek mohou být spolužáci nápomocní. Nebo je možné způsobu dotazování věnovat čas ještě před začátkem aktivity.

- **INSERT**

Opět se jedná o metodu z Kritického myšlení, která ověřuje čtení s porozuměním. Více o ní např. na <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/14597/metoda-i.n.s.e.r.t.-cokolada.html/>. Protože jsou často problémem příliš složité texty, je možné pak používat upravenou tabulku, která ověřuje porozumění textu a je možné povysvětlit části textu, kterým žák nerozumí.

Příklad tabulky do metody INSERT je na následující straně.

Dále můžeme využívat například:

- Zadáme **5 pojmů** a žáci s nimi tvoří věty (nebo souvislý text u pokročilých)
- Žák s OMJ může vyhledat **video** k tématu (může být i v jeho mateřštině), které pustí ostatním. Může fungovat jako referát. Ověříme tím, že žák porozuměl zadanému tématu, zároveň to výuku obohatí.

- Ideální je mít pořád k dispozici obálky s obrázky a pojmy, nebo modely apod., se kterými pak žáci pracují (například s již zmíněným souborem otázek).

Příklad tabulky do metody INSERT:

Doplň tabulku.

Rozumím velmi dobře (100%). ☺	Rozumím napůl (50%), chápu význam. ☺	Nerozumím (0%). ☹

Aby to nedalo moc práce...

Protože ne vždy máme čas připravovat samostatný pracovní list, zde je pár letmých „rychloupů“ nebo shrnutí, jak zapojit žáky s OMJ i s malým výdejem času a energie.

cíl – žák se naučí slovíčka a základní informace o tématu **Při přípravě na hodinu:**

- vypíšu si klíčové pojmy z kapitoly
- přečtu si shrnutí za kapitolou a ptám se, zda se dá použít i pro mého žáka jako výchozí informace k tématu, nebo je pro mne ještě něco důležité, co ve shrnutí není? Je to srozumitelné? Pokud ne, přeformuluji a přidám jednu dvě věty (stačí v ruce napsané – čitelně, tiskacím písmem).
- konkrétně a jmenovitě odkážu na obrázky, schémata a pojmy v učebnici, se kterými budeme se třídou pracovat. Žák s nimi může pak pracovat s námi nebo plnit vlastní úkoly (mám vytištěný soubor úkolů - viz výše)
- dám žákovi slovníček pojmů (<http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-sdiverzitou/prekladove-slovnicky>)
- vymyslím dvě až tři otázky k tématu, které žák zodpoví, nebo přeformuluji otázky v učebnici

Ideální je, když se nám to ovšem propojuje i se třídou, to je „nejméně pracné“. Doporučujeme také pracovat se stručnější verzí učebnice a pracovním sešitem (např. pro praktické školy).

Inspirace

Nakonec již jen seznam odkazů, které je možné využít (nejen) při zapojování žáků s OMJ. Jedná se především o videa, obrázky apod.

<http://www.eclipsecrossword.com/>,

http://www.discoveryeducation.com/freepuzzlemaker/index.cfm?campaign=flyout_teachers_puzzle – stránka, na které jde tvořit křížovky a osmisměrky

<http://www.abicko.cz/kategorie/559/priroda> - texty **ABC Junior**

<http://www.nns.cz/blog/multimedialni-interaktivni-ucebnice-prirodopis/> - ukázka interaktivní

učebnice www.youtube.com - pod latinskými názvy se dá na youtube najít ledacos

<http://giobioobrazky.ic.cz/> - obrázky ke studiu biologie <http://biodidac.bio.uottawa.ca/> -

obrázky, schémata <http://odkazy.rvp.cz/odkazy/ZVFC/PRIRODOPIS.html> - 103 odkazů na

weby k výuce PŘ http://biomach.wz.cz/botanika_vyssirostliny.htm - souhrnné info, obrázky

<http://www.mistoprozivot.cz/> - stránky o místní fauně, floře, informace, obrázky, básně

<http://www.vyukovematerialy.eu/pr.php> - výukové materiály z oblasti přírody

<http://www.prirodainfo.cz/> - informace o české přírodě, obrázky

<http://www.brumlik.estranky.cz/> - stránky školy s výukovými materiály

<http://pertoldova.webzdarma.cz/vyuka/odkazvse/opv07.htm> - obrázky

<http://www.metodik.cz/search.php?rstext=all-phpRS-all&rstema=40> – ICT v biologii

<http://www.cellsalive.com> animace téma buňky

http://www.bbc.co.uk/news/science_and_environment/ - animace, informace - AJ